

# Yeni İngiliz Kolonyalizmi: Çekilme Sonrası İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki Nüfuz Politikası (1971-1991)

*The New British Colonialism: British Policy of Influence in the Arab  
Gulf States after the Withdrawal*

**Selin M. BÖLME**

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler  
Anabilim Dalı

**Esra ÇAVUŞOĞLU**

Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası  
İlişkiler Bölümü

## **Bu makaleye atıf için**

Selin M. Bölme ve Esra Çavuşoğlu, "Yeni İngiliz Kolonyalizmi: Çekilme Sonrası İngiltere'nin  
Basra Körfezi'ndeki Nüfuz Politikası (1971-1991)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 17, Sayı 65, 2020,  
s. 47-61, DOI: [10.33458/uidergisi.660656](https://doi.org/10.33458/uidergisi.660656)

**Makaleye Erişim İçin:** <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.660656>

Makale Gönderim: 25 Şubat 2019  
Son Düzeltme: 29 Ekim 2019  
İnternet Yayım: 17 Aralık 2019  
Basım Tarihi: 01 Mart 2020

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler  
**E-Posta: [bilgi@uidergisi.com.tr](mailto:bilgi@uidergisi.com.tr)**

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

# Yeni İngiliz Kolonyalizmi: Çekilme Sonrası İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki Nüfuz Politikası (1971-1991)

**Selin M. BÖLME**

*Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi,  
Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri ABD, İstanbul.  
E-posta: selin.bolme@marmara.edu.tr*

**Esra ÇAVUŞOĞLU**

*Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,  
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Karaman.  
E-posta: esracavusoglu@gmail.com*

## ÖZET

Bu çalışma, 1971'de İngiltere'nin Arap Körfez ülkelerindeki himayedarlığının sona ermesi sonrasında eski kolonileri ile 1991 yılına kadar kurduğu ilişkilerini analiz ederek, sömürge dönemindeki bağların yeni döneme ne şekilde yansıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çekilme öncesi ve sonrası ilişkilerin durumunu tanımlamak ve karşılaştırmak için arşiv belgelerinden, resmi dokümanlardan ve ikincil kaynaklardan yararlanılmış ve bulgular Post-kolonyal teori çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmanın temel iddiası; İngiltere'nin kolonyal dönemde inşa ettiği ilişkilerin ve kurduğu siyasi, askeri, ekonomik ve kurumsal bağların yeni dönemin politikasının şekillenmesinde belirleyici olduğu ve bunları yeni döneme adapte eden İngiltere'nin çekilme sonrasında çıkarlarını kolonyal dönemdeki gibi koruduğu; hatta petrol gibi bazı alanlarda bu çıkarları ileri seviyeye taşıdığı yönündedir.

**Anahtar Kelimeler:** İngiltere, İngiliz Dış Politikası, Basra Körfezi, Sömürgecilik, Post-Kolonyalizm

## The New British Colonialism: British Policy of Influence in the Arab Gulf States after the Withdrawal (1971-1991)

### ABSTRACT

This paper aims to analyze Britain's relations with the former colonies in the Gulf after the termination of the British protectorate in the Persian Gulf and discuss how the British colonial ties influenced the post-colonial relations with the Arab Gulf States. Archive documents, official papers and secondary sources were used in order to determine and compare the relations in pre/post withdrawal periods and the results were analyzed in frame of the Post-colonial theory. The main argument of this study is that the British colonial relations and ties, which had been constructed in political, military, economic and institutional spheres in the colonial era, were significant determinants in reshaping the new British foreign policy towards the Arab Gulf States. Britain, who successfully adopted the colonial relations in the new term, managed to preserve its interests after the withdrawal and even extended some of them in certain fields such as the oil sector.

**Keywords:** Britain, British Foreign Policy, Persian Gulf, Colonialism, Post-Colonialism

## Giriş

Soğuk Savaş ile başlayan tarihsel süreçte Ortadoğu'ya ilişkin yapılan analizlerde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği'nin küresel mücadelesi ön plana çıkmakta, özellikle 1956 Süveyş Krizi sonrasında İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki mücadelenin dışına itildiği genel olarak kabul edilmektedir.<sup>1</sup> Bu değerlendirmeler Ortadoğu genelinde doğru olmakla birlikte önemli bir noktanın, İngiltere'nin Basra Körfezi'nde devam eden varlığının göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Nitekim İngiltere'nin özellikle çekilme sonrası bölgeye yönelik dış politikası ve bölge ile ilişkileri akademik çalışmalarda ihmal edilmiştir.<sup>2</sup> Döneme dair İngiliz dış politikasını ele alan çalışmalar Körfez'de Anglo-Amerikan işbirliği çerçevesinde konuya değinen az sayıda araştırma ile sınırlıdır.<sup>3</sup> Oysa 1971'de çekilme kararı alana kadar Körfez Şeyhlikleri üzerinde koruyucu/hami devlet (*protectorate*) olarak etkinliğini sürdüren İngiltere'nin Körfez bölgesindeki 150 yıllık varlığı ve kurduğu düzen bölgede önemli izler bırakmıştır. Çekilme sonrasında hızlı bir şekilde eski kolonisi olan bu devletlerle ilişkilerini düzenleme yoluna giden İngiltere, siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda pek çok anlaşma imzalamış ve buradaki nüfuzunu koruma çabasına girmiştir.

Bu çalışmanın amacı, İngiltere'nin çekilme sonrası kolonyal politikalarını nasıl adapte ettiğini ve nüfuzunu hangi şekillerde koruduğunu ortaya koymaktır. Çalışmanın temel iddiası, İngiltere'nin askeri anlamda bölgeden çekilmesine rağmen kolonyal dönemde oluşturduğu siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel bağlar üzerine inşa ettiği yeni ilişkilerin bir sömürgecilik olduğu ve bu sayede nüfuzunu ve çıkarlarını koruduğudur. Bu temel argümandan hareketle çalışmada Post-kolonyal teoriden yararlanılmıştır.

Makalenin kapsamına 1971 yılına kadar İngiltere'nin hamiliği altında olan dört Körfez Arap ülkesi; Kuveyt, Bahreyn, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) alınmıştır. Beşinci devlet olan Umman, İngiltere ile olan kolonyal ilişkilerinin diğer dört ülkeden farklılıklar taşıması sebebi ile bu çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.<sup>4</sup> Ancak Soğuk Savaş sona erdiği ve 1991 Körfez Savaşı sonrasında küresel ve bölgesel dinamikler değişiklik gösterdiği için çalışmanın kapsamı 1971-1991 dönemi ile sınırlı tutulmuştur.

1 Bkz. Rashid Khalidi "Consequences of the Suez Crisis in the Arab World", Louis Roger ve Owen Roger (der.), *Suez 1956: The Crisis and its Consequences*, Oxford, Claredon Press, 1989, s. 380; Pnina Lahav, "The Suez Crisis of 1956 and Its Aftermath: A Comparative Study of Constitutions, Use of Force, Diplomacy and International Relations", *Boston University Law Review*, Cilt 95, No 4, 2015, s. 1305.

2 Bu alanda tek kapsamlı çalışma Rosemary Hollis, *From Force to Finance, Britain's Adaptation to Decline: Transforming Relations with Selected Arab Gulf States, 1965-1985*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, George Washington Üniversitesi, 1988. Şu çalışmada ise konu ana hatları ile ele alınmıştır; Gerd Nonneman "Constants and Variations in Gulf-British Relations," Joseph Kechichian (der.), *Iran, Iraq an Arab Gulf States*, Hampshire, New York, Palgrave, 2011, s. 325-350.

3 Jeffrey R. Macris, *The Politics and Security of the Gulf, Anglo-American Hegemony and Shaping of a Region*. Londra, New York, Routledge, 2010; Tore T. Petersen, "Richard Nixon, Great Britain and the Anglo-American Strategy of Turning the Persian Gulf into an Allied Lake", Jeffrey R. Macris ve Saul Kelly (der.) *Imperial Crossroads: The Great Powers and the Persian Gulf*, Annapolis MD, Naval Institute Press, 2012, s. 75-91; Tore T. Petersen, *Anglo-American Policy Towards the Persian Gulf 1978-1985*, Toronto, Sussex Academic Press, 2015.

4 Bu dönemde Umman farklı olarak, fiilen İngiliz himayesinde olmasına rağmen egemen devlet statüsüne sahipti, ABD ve Fransa ile ilişkiler kurmasına izin verilmişti. Buna mukabil, İngiltere-Umman ilişkileri sözkonusu ülkelerden farklı olarak 'yakın ve özel' bir ilişki olarak tanımlanmıştır. Bkz, James Onley, *Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820-1971: The Politics of Protection*, Center for International and Regional Studies, Ar-Rayyan, Georgetown University School of Foreign Service in Qatar, 2009; Francis Owtram, *A Modern History of Oman, Formation of A State since 1920*, New York, I. B.Tauris, 2004.

Çalışmanın ilk kısmı teorik çerçeve olan Post-kolonyal teoriye ayrılmıştır. Daha sonra İngiltere'nin Körfez Arap ülkelerine yönelik çekilme sonrası politikası ve bu ülkelerle kurduğu ilişkiler siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır. Bu bölümlerde öncelikle kolonyal ilişkilerin çekilme sonrası dönemde niteliklerini büyük ölçüde koruyarak nasıl adapte edildikleri örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca kolonyal dönemde kurulan bağların çekilme sonrasında İngiltere'nin nüfuzunu korumada ne şekilde bir kolaylaştırıcı rol üstlendiğine değinilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler öncelikle İngiliz arşivlerinden elde edilen resmi belge ve dokümanlara dayanmaktadır. Ayrıca İngiltere'nin Körfez Arap ülkeleri ile ikili ilişkilerini ve bölge politikasını ele alan geniş bir literatürden de yararlanılmış ve bu alandaki saygın akademisyenlerle görüşmeler yapılmıştır.

## Teorik Çerçeve: Post-Kolonyal Teori

Post-kolonyal teori aslında tek bir teoriye değil bir yaklaşımlar grubuna karşılık gelmektedir. Çıkış noktası edebi ve kültürel çalışmalar olmakla birlikte tarih yazımına, antropolojiye, felsefe ve uluslararası ilişkilere uzanan Post-kolonyal yaklaşımların ortak noktası sömürge sonrası toplumlarının karşılaştıkları ve aşamadıkları sorunların cevaplarını sömürgeci Batı ile kurulan asimetrik ilişkide arıyor olmalarıdır. Temel iddia, fiziki anlamda işgal sona ermiş olsa da zihinlerin, kimliklerin ve kültürün sömürgeleştirilmiş olması nedeniyle sömürgecinin bu toplumların zihinlerindeki işgalinin devam etmekte olduğudur. Böylelikle kolonyalizm doğrudan askeri ve siyasi kontrol olmaksızın yeni kolonyalizm formunda sürmektedir.<sup>5</sup>

Post-kolonyal teori bu noktada temel eleştirisini zihinsel tahakküm üzerine kurmaktadır. Bu anlamda Post-kolonyal teoride Edward Said'in ortaya koyduğu Oryantalizm<sup>6</sup> düşüncesi önemli yer tutmaktadır. Said, Batı'nın yönettiği bilgi üretim sürecine odaklanmakta ve burada kolonyalizmi daha derinlikli bir şekilde ele alarak sömürünün salt ekonomik olmadığını ve aslında bu bilgi üretim sürecinde başladığını ileri sürmektedir.<sup>7</sup> Bu noktada Post-kolonyal teori, Post-yapısalcı teori ile aynı epistemolojik eleştiriden beslenmektedir. Michael Foucault, bilgi ve gücün bulunduğu zemini, Nietzsche'nin soy/kök eleştirisine atfederek geliştirdiği 'soyağacı metodu' ile sorgulayarak bilginin kökenine inmekte ve güç ve bilginin birbirini destekleyerek sürekli olarak hegemonya ürettiğini ileri sürmektedir.<sup>8</sup> Foucault'a göre güç ve bilgi birbirine eklemlidir. Gücün bilgi olmaksızın uygulanması mümkün değildir ve bilginin de gücü yaratmaması imkânsızdır.<sup>9</sup> O halde bilginin çözümlenmesi gerekmektedir. Bu noktada Jacques Derrida'nın Batı metafiziğinde kavramların ve kelimelerin anlamlarının kesin ve sabit gibi ortaya konmasını eleştirerek, anlamları çözümlenmek için geliştirdiği yapı-söküm ve çifte okuma gibi metinsel stratejiler<sup>10</sup> Post-kolonyal teoride Batı'nın ürettiği metinlerin, literatürün ve bilginin çözümlenmesinde ve eleştirisinde yöntem olarak kullanılmaktadır. Roxane

5 Ashish Nandy, *The Intimate Enemy: Loss and Recovery of Self under Colonialism*, New Delhi, OUP, 1980, s. xi; Vivek Chibber, *Post-Kolonyal Teori ve Kapitalizmin Hayaleti*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 13-18; Anie Loomba, *Colonialism/postcolonialism*, Londra, Routledge, 2005, s. 12-14.

6 Edward Said, *Orientalism*, New York, Vintage Books, Random House, 1979.

7 Said, *Orientalism*, s. 14-15, 27.

8 Michel Foucault, "Nietzsche, Genealogy, History", Michael T. Gibbons (der.), *Interpreting Politics*, Oxford, Blackwell, 1987, s. 221-240.

9 Michel Foucault, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, Colin Gordon (der.), New York, Pantheon Books, 1980, s. 52.

10 Jacques Derrida, *Limited Inc*, St. Evanston, Northwestern University Press, 1977, s. 20-21

Lynn Doty, bir örnek olarak ABD-Kenya ve İngiltere-Filipinler ilişkilerini incelediği çalışmasında uluslararası ilişkiler normlarını belirleyen söylemlerin emperyalist güçler tarafından hiyerarşik kimlik tanımlamalarına dayalı olarak inşa edildiğini ileri sürmektedir. Gelişmiş/az gelişmiş, birinci dünya/ikinci dünya, merkez/çevre, modern/geleneksel gibi tanımlamalar bunun örneklerindedir.<sup>11</sup>

Sömürgeci tarafından bilgi üretiminin bir uzantısı da kimlik inşasıdır. Kimlik, Post-kolonyal teoride önemli bir yer tutar. Frantz Fanon Afrikalı siyah kimliğine sömürgeci tarafından yüklenen aşağı olma, tarih dışı olma, insan olmama anlamlarının bıraktığı etkiyi sorgularken,<sup>12</sup> Said benzer bir sorgulamayı ve eleştiriyi Ortadoğu özelinde sömürgeci Batı tarafından üretilen mantıksız, ahlaksız, çocuksu Doğulu kimliği üzerinden yapmaktadır.<sup>13</sup> Albert Memmi ise sömürgeci tarafından sömürülenin varoluşsal şekilde tembel olduğu algısının inşası üzerinde durmaktadır.<sup>14</sup> Bu söylemlerin en önemli çıktısı aşağı görülen bu halkların kendi kendilerini yönetemez oldukları, bu nedenle “aklıselim” Batılı tarafından yönetilmeleri gerektiğidir.<sup>15</sup>

Bu noktada Post-kolonyal literatürde Maduniyet çalışmaları sömürülenin kimliği üzerinden okuma yaparak sömürge sonrası toplumu açıklama çabaları ile özel bir yerde durmaktadır. Madun kavramı işçiler, köylü kadınlar gibi klasik Marksist anlamda proletaryadan daha alt grup olan, toplumda herhangi bir temsili yani sesi olmayan, kitleleri tanımlamak için Gramsci tarafından geliştirilmiştir. Alanın öncüleri Ranajit Guha ve Gayatri Chakravorty Spivak kavramı homojen bir alt sınıf için değil fakat toplumda sınıf, kast, yaş, cins-kimlik (*gender*) bakımından en alt ve aşağı derecede olanlar için kullanmışlardır. Spivak bu aşağı/alt olma durumunu ekonomik açıklamaların ötesine taşımakta, sömürgecinin sömürülen üzerinde ürettiği kültür, bilgi ve kimlik sonucu ortaya çıkan maduna ve bu sınıf üzerinde sürdürülen politikalarla kapitalist güçlerin yeni dönemde tahakkümlerini sürdürmelerine odaklanmaktadır.<sup>16</sup> Dolayısıyla sömürü kolonyalizm sonrasında bu yolla devam etmektedir.

Post-kolonyal teorinin önemli tartışmalarından biri de kavramının taşıdığı *post* (sonrası) ön eki üzerinedir. Yapılan tartışma teori içinde temel yer teşkil eden Neo-kolonyalizm (yeni kolonyalizm) kavramını doğurmuştur. Anie Loomba'ya göre “Sömürgeciliğin eşitsizlikleri ve bıraktığı hasarlar silinmeden *post* (sonrası) demek için erkendir.”<sup>17</sup> Neo-kolonyalizm kavramı imparatorluk sonrası dönemde emperyalizmin yeni modern formlarda devam ettiği ve bunun uluslararası ilişkilerde belirleyici olduğu iddiasına karşılık gelmektedir. Bu açıdan de-kolonizasyon, emperyalist güçlerin Batılı olmayan ülkelerle olan sömürge ilişkilerini doğrudan askeri ve siyasi bir kontrol bulundurmaksızın yeni şartlara adapte ederek evirme manevrasıdır. Bu dönüşümde bu ülkelere yönelik bilginin üretimi önemli yer oynar.

Bu anlamda Post-kolonyal teorinin özellikle eleştiri getirdiği noktalardan biri Basra Körfezi'ne yönelik çalışmalarda güvenlik perspektifinin ve Realist teorinin hâkimiyetidir.<sup>18</sup>

11 Roxane Lynn Doty, *Imperial Encounters: The Politics of Representation in North/South Relations*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1996, s. 3-50.

12 Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maske*, İstanbul, Versus, 2009, s. 34,99.

13 Said, *Orientalism*, s. 40.

14 Albert Memmi, *The Colonizer and the Colonized*, Londra, Earthscan Publications Ltd, 2003, s. 123-126.

15 Ibid., s. 126, 139; Said, *Orientalism*, s. 36, 39-41; Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, İstanbul, Versus, 2007, s. 57.

16 Gayatri Chakravorty Spivak, “Can The Subaltern Speak?”, Cary Nelson, Larry Grossberg (der.) *Marxism and the interpretation of Culture*, Chicago, University of Illinois Press, 1988, s. 271-313; Ranajit Guha, *Subaltern Studies I: Writings on South Asian History and Society*, Ranajit Guha (der.), New York, Oxford University, 1982.

17 Loomba, *Colonialism/postcolonialism*, s. 12.

18 Örnek olarak; Daniel Yergin, “Ensuring Energy Security,” *Foreign Affairs*, Cilt 85, No 2, 2006, s. 69-82; Steven Wright, *The United States and Persian Gulf Security: The Foundations of the War on Terror*, Reading, Ithaca Press, 2017.

Barkawi ve Laffey bu durumu “Güvenlik çalışmaları Batılı güçler tarafından Batılı güçler için yapılır” sözleri ile eleştirmektedirler.<sup>19</sup> Bu açıdan güvenlik eksenli Körfez çalışmaları, sürekli tehdit altında gösterdiği Körfez ülkelerinin Batı’ya güvenlik bağımlılıklarının devam etmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir.<sup>20</sup> Ancak eleştirel güvenlik teorileri, klasik güvenlik çalışmalarından ayrı bir noktada durmakta ve Post-kolonyal yaklaşımı desteklemektedirler. Eleştirel güvenlik çalışmalarında güvenlik olumsuz bir anlam taşımakta ve özel bir politika türü yani siyasi olarak nitelendirilmektedir. Bu yönüyle güvenliğe dair alınan karar da politik bir karardır.<sup>21</sup> Kopenhag Okulunun temsilcilerinden Ole Waever, ‘güvenlik(siz)leştirme’ kavramını kullanarak, güvenliğin söylemle inşa edilen bir kavram olduğunu dile getirirken,<sup>22</sup> aynı okuldan Barry Buzan güvenlikleştirme kavramını “bir şeyin, değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kurgulanması ve bu kurgulamanın buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılması” olarak tanımlar.<sup>23</sup> Karin M. Fierke bu noktada, güvenlik tanımını güç ilişkileri çerçevesinde sorgulamakta ve özellikle Soğuk Savaş dönemi bağlamında yoğunlukla inşa edilen Realist güvenlik yaklaşımlarının güç ilişkileri ile olan bağlarına eleştirel yaklaşmaktadır.<sup>24</sup> Tüm bu yönleri ile Post-kolonyal teori İngiltere’nin Körfez Arap ülkeleri ile kurduğu sadece siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkileri değil, aynı zamanda güvenlik ilişkilerinin de eleştirel analizini mümkün kılmaktadır.

## Siyasi İlişkilerde Post-Kolonyal Dönüşüm

Dünyanın en güçlü sömürge imparatorluğu geçmişine sahip İngiltere’nin de-kolonizasyon süreci ve eski sömürgeleri ile kurduğu ilişkiler Post-kolonyal teorinin ilgi alanı içinde olmuştur. Neo-kolonyalizm kavramını ilk defa 1961 yılında kullanarak önemli bir etki yaratan, bağımsız Gana’nın ilk Cumhurbaşkanı Kwame Nkrumah, de-kolonizasyonu başta İngiltere olmak üzere Avrupa emperyalizminin yeni bir maskeye bürünmesi olarak tanımlamaktadır.<sup>25</sup> W.M. Roger Louis ve Ronald Robinson, İngiltere’nin 1957’den sonra Tropikal Afrika’ya bağımsızlık vermesinin gerçek sebebinin emperyalist egemenliğin devamını sağlamak ve İngiliz ekonomik ve stratejik çıkarlarını güvenceye almak olduğunu iddia etmektedir.<sup>26</sup> Bu açıdan İngiliz sömürgesi Afrika ve Asya ülkelerinin bağımsızlığa geçiş ve bağımsızlık sonrası tarihleri Neo-kolonyalizm sürecidir.<sup>27</sup>

Nitekim benzer süreç ve sonuçları Basra Körfezi’ndeki eski İngiliz sömürgesi olan Arap ülkeleri üzerinden de takip etmek mümkündür. İngiliz Dışişleri Bakanlığı’nın 1971 yılındaki çekilme sırasında Ortadoğu’daki büyükelçiliklerine gönderdiği telgraf, Londra’nın bundan sonra izleyeceği

19 Tarak Barkawi, Mark Laffey “The Postcolonial Moment in Security Studies”, *Review of International Studies*, Cilt 32, No 2, 2006, s. 344.

20 Steven Wright, “Foreign Policy in the GCC States”, Mehran Kamrava (der), *International Politics of the Persian Gulf*, New York, Syracuse University Press, 2011, s. 73.

21 Barry Buzan, Ole Waever ve Japp de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Londra, Lynne Rienner Publishers Inc, 1998, s. 5 ve 29.

22 Ole Waever, “On Security,” Ronnie D. Lipschutz (der.), *Securitization and Desecuritization*, New York, Columbia University Press, 1995, s. 46-87

23 Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi,” *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, No18, 2008, s. 108.

24 Karin M. Fierke, *Critical Approaches to International Security*, Cambridge, Malden, John Wiley & Sons, 2015.

25 Kwame Nkrumah, *Neo-colonialism: The Last Stage of Imperialism*, Londra, Thomas Nelson & Sons, Ltd, 1965, s. ix ve 31.

26 W.M. Roger Louis ve Ronald Robinson, “The Imperialism of Decolonization”, *Journal of Imperial and Commonwealth History*, Cilt 22, No 3, 1994, s. 485.

27 Mohammed Amin ve Malcolm Caldwell (der.), *Malaya: The Making of a Neo-colony*, Nottingham, Spokesman, 1977.

politikanın özeti niteliğindedir. Dışişleri Bakanlığı telgrafında İngiltere'nin askeri varlığını bölgeden çekmesinin dışında aslında çekilmediğini bildirmektedir.<sup>28</sup> Bu açıklama İngiltere'nin bölgede nüfuzunu sürdürüleceğinin ilk işaretidir. Bu çelişkili duran politik hamlede İngiliz siyasetinde yaşanan gelişmelerin de etkisi bulunmaktadır. Aslında çekilme karşıtı olan Muhafazakâr Parti hükümeti, bölgedeki siyasi gelişmeler nedeniyle İşçi Partisi hükümetinin 1968'de almış olduğu çekilme kararından dönmemiştir.<sup>29</sup> Buna karşın, çekilme sonrası İngiliz nüfuzunu korumaya yönelik bir yapılanma oluşturma seçeneğine yönelmiştir. Bu yeni bir kolonyalizm formudur.

### **Anlaşma Temelli İlişkilerin Dönüştürülmesi**

İngiltere bu dönemde öncelikli olarak kolonyal dönemde kurulmuş olan 'Anlaşma İlişkileri'ni dönüştürerek kendi üstünlüğüne dayalı ilişkilerin devamını sağlamak istemiştir. Körfez Emirlikleri 1820-1947 döneminde İngiliz Hindistan Yönetimi'ne bağlı olarak; 1947-1971 döneminde ise doğrudan merkeze yani Londra'ya bağlı yönetilmişler ve hukuki statüleri İngiltere'nin Ortadoğu'daki diğer sömürgelerinden farklılık arz etmiştir. İngiliz himayesi altındaki ülkeler (*British protectorates*)<sup>30</sup> olarak tanımlanan Körfez Emirlikleri'nin İngiltere ile olan ilişkileri 1821-1922 arasında yapılmış olan bir dizi anlaşma<sup>31</sup> ile düzenlenmiştir. 'Ayrıcalıklı Anlaşmalar' (*Exclusive Agreements*) İngiltere'nin bu ülkelerdeki siyasi, askeri ve ekonomik varlığını düzenleyen temel metinler olmuşlardır.

Bahreyn, Katar ve BAE'nin bağımsızlıklarını ilan etmelerinin hemen akabinde, İngiltere her bir ülke ile ortak bir metin üzerinden Dostluk Anlaşmaları (*Friendship Agreements*) imzalamıştır. Anlaşmaların adındaki 'ayrıcalıklı' ifadesinden 'dostluk' ifadesine geçiş, sömürgecinin bilgi üretiminin çarpıcı bir örneğidir. Eski sömürgeci yeni dost sıfatını kazanmıştır. Benzer şekilde anlaşmaların girişinde yer alan "uzun bir geçmişe sahip geleneksel dostluk ilişkilerinin ve işbirliğinin sürdürülmesi kararlılığı"<sup>32</sup> ifadesi sömürge geçmişini "geleneksel dostluk ve işbirliği" olarak tanımlaması bakımdan önemlidir. Nitekim ilerleyen yıllarda Filistin ile ilgili bir toplantıda Bahreyn Dışişleri Bakanı Şeyh Muhammed bin Mübarek El Halife İngiltere için "Arapların gerçek dostu" ifadesini kullanacaktır.<sup>33</sup> Tarih anlatısı, kimlik ve kültür üretiminin en önemli parçasıdır. Fanon, sömürgecinin yerliyle kimlik üzerinden ilişkisinin ilkinin tarih yapımı ile başladığını, Batılının tarihi yaparken kendini merkeze koyduğunu ve böylece ülke tarihinin artık ülkenin değil, sömürgecinin tarihi olduğunu söylemektedir.<sup>34</sup>

28 Hollis, *From Force*, s. 214.

29 Gregory Gause, *The International Relations of the Persian Gulf*, New York, Cambridge University Press, 2010 s.22; Onley, *Britain and the Gulf Sheikhdoms*, s. 22.

30 İngiltere'nin bu ülkeler üzerindeki koruyuculuğu sadece deniz güvenliği ile sınırlı kalmış, iç işlerine yönelik bir korumayı kapsamamıştır. Bkz, Rosemarie Said Zahlan, *The Making of the Modern Gulf States: Kuwait, Qatar, Bahrain, the United Arab Emirates and Oman*, Reading, Ithaca Press, 2002, s. 19-23; Onley, *Britain and the Gulf Sheikhdoms*.

31 İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki hegemonyası 1820'de, bugünkü BAE'ni oluşturan emirliklerin lider kabilesi olan Al-Kasimiler ile yaptığı "korsanlık karşıtı" Genel Anlaşma ile başlamıştır. 1835-1853 arasında yapılan bir dizi Deniz Barışı Anlaşması ile bu Şeyhlikler Ateşkes Devletleri (*Trucial States*) olarak tanımlanmış ve aynı anlaşma 1861'de Bahreyn'le de yapılmıştır. 1880-1899 arasında Ateşkes Devletleri, Bahreyn, Umman ve Kuveyt'le ve 1916'da Katar'la imzalanan Ayrıcalıklı Anlaşmalar (*Exclusive Agreements*) çerçevesinde Körfez Şeyhliklerinin dış ilişkiler alanına giren tüm yetkileri İngiltere'ye devredilmiştir. Bkz, Onley, *Britain and the Gulf Sheikhdoms*, s. 3-10. İngiltere bu temel anlaşmaların dışında 20. yüzyılın ilk yarısında özellikle petrolün bulunmasıyla, petrol imtiyazı, havacılık gibi alanlarda çok sayıda kısıtlayıcı ve bağlayıcı anlaşma dayatmıştır. Bkz. Zahlan, *The Making*, s. 14-17.

32 Treaty of Friendship between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United Arab Emirates, FCO 46/856, 1972.

33 The Attitude of Bahrain to Arab-Israel Dispute, FCO 93/543, 1973.

34 Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, s. 57.

Anlaşmaların adında değişiklik olsa da bu anlaşmalar sağladıkları imtiyazlar ile Ayrıcalıklı Anlaşmalardan daha çok şeklen ayrılmaktadırlar. Anlaşmanın birinci maddesinin a bendinde “karşılıklı ilgi alanlarını oluşturan meselelerde birbirine danışma (*consult together*)” şartı konulmuştur. Buradaki “birbirine danışma” vurgusu aslında daha çok yeni kurulan Körfez ülkelerinin eski hamisi İngiltere’ye danışacağı tek taraflı bir mekanizmayı işaret etmektedir. Doty, Amerika ve İngiltere gibi ülkelerin eski kolonileri olan ülkeler ile olan sömürge ilişkilerini ‘dış yardım’, ‘insani yardım’, ‘demokrasinin geliştirilmesi’ gibi mekanizmalar aracılığıyla sürdürdüklerini söylemektedir.<sup>35</sup> Danışma mekanizması da bu sürecin önemli bir parçasıdır. Nitekim bu anlaşma ile İngiltere, bir taraftan Körfez Arap ülkeleri üzerinde nüfuzunun devamını sağlarken, diğer taraftan danışmanlık kapsamında bu ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme imkânına sahip olmuştur.

Anlaşmanın ikinci ve üçüncü maddeleri eğitim, teknik ve bilimsel alanlarda işbirliği, kültürel alışveriş ve ticari ilişkilere ayrılmıştır. Böylece mevcut ticari ilişkiler ve bu ülkelerde hayata geçirilmesi planlanan modernleşme projeleri kapsamında eğitim, sağlık, sanayi gibi altyapı alanlarında İngiliz firmalarının ayrıcalıklı tekel konumu korunmak istemiştir. İmzalanan anlaşmalar çekilme sonrasında bu ülkelerde İngiliz nüfuzunu garanti altına alırken, çıkarlarını korumasını ve hatta ileri taşımalarını sağlamıştır. Gabon Cumhurbaşkanı M’ba’nın resmi bir ziyaret için gittiği Paris’te söylediği sözler bu durumu da açıklar niteliktedir: “Gabon bağımsız bir ülkedir, ama Gabon ile Fransa arasında hiçbir şey değişmedi, statüko devam ediyor.”<sup>36</sup> İngiltere için de statüko devam etmektedir.

### **İngiliz Kolonyal Memurlarından İngiliz Bürokratlarına**

İngiltere’nin Körfez Arap ülkeleri ile bağımsızlık sonrası ilişkilerinde kolonyal sürekliliği yansıtan en çarpıcı örneklerden biri üst düzey İngiliz kolonyal memurların konumlarındaki dönüşümdür. Bu kişiler bağımsızlık sonrasında ya büyükelçiliğe terfi etmişler ya da yeni kurulan hükümetlerde danışmanlık görevi almışlardır.<sup>37</sup> Böylece ilişkiler mevcut bağlantılar üzerinden kesintiye uğramadan fakat yenilenen hukuki çerçevede devam etmiştir. Büyükelçiler, bölgeye yönelik politikanın belirlenmesinde gönderdikleri mutabakat raporları ve kolonyal döneme dayanan tecrübeleri ile oldukça etkili olmuşlardır.<sup>38</sup>

İngiliz büyükelçiler merkez için sadece istihbarat kaynağı olmakla kalmamışlardır. Kolonyal dönemden süregelen bağlar, elçilere Körfez Emirleri ile yakın kişisel ilişkiler kurma ve var olanları sürdürme imkânı sağlamıştır.<sup>39</sup> Onley, bu arka kapı iletişimi sayesinde elçilerin hızlı ve etkin bir haberleşme avantajına sahip olduklarına işaret etmektedir.<sup>40</sup> Kurulan yakın ilişkiler İngiliz bürokratlarının, Körfez liderlerini etkilemesini ve yönlendirmesini mümkün kılmıştır. İngiltere’nin Abu Dabi Büyükelçisi D.J. McCarthy veda raporunda, “geçmişten gelen aşinalık” olarak tanımladığı bu durumun sağladığı avantajı şu sözlerle özetlemektedir: “Biz en iyi tanınan ve bu sebeple de en çok sevilen yabancı şeytanız.”<sup>41</sup> Bu aşinalık sonuçları itibarıyla İngiltere açısından son derece verimli

35 Doty, *Imperial Encounters*, s. 3-50.

36 Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, s. 71.

37 Onley, *Britain and the Gulf Sheikdoms*, s. 23.

38 Örnek olarak; Assat or Liability? The Palestinians in Kuwait, FCO 8/2685, 2 June 1976.

39 Nonneman, “Constants and Variations,” s. 329.

40 Onley, *Britain and the Gulf Sheikdoms*, s. 24.

41 Veladictory from the United Arab Emirates (UAE), FCO 96/699, 16 July 1977.



olmuştur. McCarthy aynı raporunda, “Büyükelçiliğin zamanı çoğunlukla ticaret için kullanılmaktadır. Petrol fiyatlarının beşe katlamasıyla ihracatımız 3,5 yıl içinde %400 yükselmiştir”<sup>42</sup> bilgisini vermektedir.

### **İngiliz Danışmanlar**

Büyükelçiler dışında, İngiltere'nin etkinliğini sürdürmesinde İngiliz danışmanlar çok önemli bir rol oynamıştır. Bağımsızlık sonrasında da hem Emirlik hem bakanlık düzeylerinde mevcut İngiliz danışmanlar görevlerini sürdürmeye devam etmişler veya yeni İngiliz danışmanlar atanmıştır. Devletin her seviyesinde çalışan çok sayıda İngiliz danışman görevlerini kayıt dışı bir şekilde ve gizlilik çerçevesinde sürdürmüş ve Körfez hükümetlerini etkilemede sahne arkasında kilit bir rol üstlenmiştir.<sup>43</sup> Bu şekilde, bağımsızlığını yeni kazanmış bu devletlerin bürokrasilerinde etkin olmuşlardır. Bu durum, Senegalli yurtseverlerin, başkanları Senghor'un manevralarına ilişkin olarak “Biz kadroları Afrikalaştırırsın istedik, Senghor ise Avrupalıları Afrikalaştırıyor” sözlerini hatırlatmaktadır.<sup>44</sup>

İngiltere danışmanları sayesinde Körfez ülkeleri üzerinde diğer Batılı güçlere kıyasla ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Steven Wright, İngiliz danışmanların pozisyonlarını ülkelere göre ayırt etmek gerektiğini söylemektedir.<sup>45</sup> Wright'ın ayırımına göre, İngiliz danışmanlar Kuveyt ve Katar gibi İngiliz siyasi nüfuzunun nispeten daha zayıf olduğu ülkelerde yoğunlukla ekonomi alanında görev yaparken, İngiliz siyasi ve kültürel nüfuzunun daha güçlü olduğu Bahreyn ve BAE gibi ülkelerde devlet işlerinde, bakanlıklarda ve güvenlik alanında öncül yer edinmişlerdir. 1999'a kadar Bahreyn Emiri'nin özel danışmanlığı görevini sürdüren Tümgeneral Gerald Green ve 1966'da başladığı Bahreyn Polis Teşkilatı Başkanlığı görevini 30 yıldan fazla sürdüren Albay Ian Henderson bu anlamda çarpıcı örneklerdir.<sup>46</sup> Neo-kolonyalizmi resmen bağımsız olan bir ülkenin üzerinde önemli ölçüde bir dış yönlendirmenin mevcudiyeti olarak açıklayan Harry Magdoff'a göre söz konusu ülkenin özellikle ekonomisine, siyasi ve askeri alanlarına bir dış gücün nüfuzu bu gücün menfaatlerince belirlenen politikalar doğurmaktadır.<sup>47</sup> Eski kolonyal memurların büyükelçilere ve danışmanlara dönüşmesi ve etkili pozisyonları İngiltere'ye Körfez Arap Ülkelerinin yönetimlerini her alanda yönlendirme imkânı sağlamıştır. Bunun somut neticeleri özellikle askeri ve ekonomik anlaşmalarda görülmektedir.

### **Askeri İşgalden Askeri Nüfuza**

Post-kolonyal teorinin temel iddialarından biri askeri işgal sona erse bile sömürgecinin siyasi, kültürel ve ekonomik tahakkümünü devam ettirmekte olduğudur. Bununla birlikte, eski kolonyal güç ile kurulan askeri ilişkiler ilgi alanı dışında değildir. Bu aslında siyaset, ekonomi, kültür gibi zihinlerde sömürünün devam ettiği alanlardandır. Burada sömürgecinin 'güvenlik' ve 'tehdit' tanımlamasının eski sömürölcerce kabulü sömürgeciyi “güvenliğin en büyük sağlayıcısı” haline getirebilmektedir.

42 Energy Matters in UAE, FCO 96/699, 1977.

43 Onley, Doha, 19 Mayıs 2016, kişisel görüşme; Mehran Kamrava, Doha, 8 Şubat 2016, kişisel görüşme; İsimlerinin yayınlanmasını istemeyen iki akademisyenle kişisel görüşme, Doha, 16 Nisan 2016 ve Abu Dabi, 22 Nisan 2016.

44 Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, s. 52

45 Steven Wright, Doha, 16 Mayıs 2016, kişisel görüşme.

46 Onley, *Britain and the Gulf Sheikdoms*, s. 25, Nonneman, “Constants and Variations,” s. 344, Hollis, *Britain and the Middle East in the 9/11 Era*, Chatham House Papers, Wiley Blackwell, 2010, s. 165.

47 Harry Magdoff, *Imperialism without Colonies*, New York, Monthly Review Press, 2003, s. 73.

Bu durumun en önemli çıktısı sadece askeri satışlar yoluyla elde edilen ekonomik fayda değil, aynı zamanda sürdürülen tek taraflı bağımlılık ilişkisidir.

İngiltere'nin 1971'deki geri çekilişinin bir "askeri geri çekiliş" olduğu vurgusuna rağmen aslında bu bölgede askeri varlığın topyekün sona erdirilmesi anlamına gelmemektedir. İngiltere 1971'de Umman'da Sultan'a karşı başlatılan Dofar gerilla ayaklanmasının bastırılmasına destek olmak gerekçesiyle bu ülkeden askerini çekmemiş ve Mesire Adasında bulunan Kraliyet Hava Kuvvetlerini 1977'ye kadar bölgede tutmuştur. Ancak bu dönemde somut askeri bir tahakkümden söz edilemez. İngiltere bölgeden çekilme sonrasındaki askeri varlığını beş ayak üzerine yapılandırılmıştır: Sabit kuvvet konuşlandırma, geçici kuvvet sevkiyatı, askeri yardım, ziyaretler ve askeri ataşeler / temsilciler.<sup>48</sup> İlk iki maddede belirtilen kuvvet sevkiyatları hem bölgesel hem ülkesel düzeylerde sürdürülmüştür. Bölgesel anlamda özellikle İngiliz deniz kuvvetleri Körfez sularında koruyucu misyonunu devam ettirmiştir. *Armilla* devriyesi Körfez'in güneyinde konuşlandırılmış ve özellikle İran-İrak Savaşı boyunca Körfez'in başat deniz gücü olmuştur.<sup>49</sup>

İngiltere'nin Körfezdeki askeri varlığı adına kritik önemde olan yardım programının ise dört ayağı bulunmaktadır: Askeri danışmanlık, eğitim, İngiltere'de düzenlenen kurs programları (ziyaret ve eğitim), silah satışları.<sup>50</sup> Program kapsamında Körfez Arap ülkelerinin ulusal silahlı kuvvetlerine yönetici ve teknik danışman olarak atanan isimlerin bir kısmı kolonyal dönemden beri bölgede bulunan askerlerdir.<sup>51</sup> Ayrıca İngiltere bu dönemde Körfez'deki büyükelçiliklerinde askeri ataşeler görevlendirmiştir.<sup>52</sup> Bu yolla İngiltere, başından itibaren Körfez ülkelerinin askeri kültürünün oluşmasında ve askeri sistemlerinin kurulup geliştirilmesinde başat rol oynamıştır. Bu durum askeri-ekonomik ilişkilerde İngiltere'ye Batılı rakipleri karşısında avantaj sağlarken Körfez ülkelerinin diğer seçenekler üzerinden güvenliklerini çeşitlendirebilme imkânlarını önemli ölçüde daraltmıştır.

Hollis, askeri yardımın, İngiltere'ye doğrudan askeri müdahale maliyetinden kurtulma avantajı sağlamasının yanı sıra İngiliz silah sanayisi için de önemli bir gelir kapısı olduğuna dikkat çekmektedir.<sup>53</sup> İmzalanan çok sayıda güvenlik anlaşması beraberinde önemli silah satışlarını getirmiş; silah satışları ise yeni güvenlik anlaşmalarıyla sonuçlanmıştır.<sup>54</sup> Körfez'de çeşitli zamanlarda düzenlenen askeri tatbikatlar, hem İngiliz silah sanayinin Körfez'deki potansiyel müşterilere askeri silah ve teçhizatı tanıtmaya hem de bölgede İngiliz askeri üstünlüğünün sergilenmesine hizmet etmiştir.<sup>55</sup> Bu tatbikatları büyük silah satışları izlemiştir.<sup>56</sup> Dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın Körfez ülkelerine silah satışlarının hızlandırılması konusunu öncelik olarak belirlemesi ve kendisinin İngiliz *Aerospace* silah firmasının satışları için Körfez ülkeleri ile olan ikili temaslarda bizzat rol üstlenmesi sonucu 1980'lerde büyük ölçekli silah satışları gerçekleştirilmiştir.<sup>57</sup> Yapılan

48 UK Defence Policy in the Gulf, FCO 8/3292, 1979.

49 1980'de başlatılan Armilla Operasyonu Hürmüz Boğazı ile Dubai'nin 65 km kuzeyi arasında, ikisi sabit dört savaş gemisi ile İran-İrak Savaşı sonuna kadar sürdürülmüştür. Naval Deployment in the Gulf and Naval Visits, FCO 8/3848, 1981.

50 Defence Relations in the Persian Gulf FCO 8/1961, 1973.

51 FCO 46/856 (Appendix 1 to annex A to DPS/C/152), FCO 8/3292 UK Defence Commitments As at 31 December 1978, (Appendix 3 to Annex A to DP/2 79 C), FCO 8/5391, 1984.

52 Hollis, *From Force*, s. 180 - 201.

53 *Ibid.* s. 198.

54 Exports of Armaments to the Persian Gulf, T 35/376,1975; Petersen, *Anglo-American Policy*, s. 30.

55 Defence Exercises: Maneuvers in the Gulf, Exercise Magic Carpet, FCO 8/5411, 1984.

56 Defence Sales to the Gulf, 5 January, PREM19-1315, 28 October 1983.

57 Defense Sales to the Gulf, PREM19-1315, 1982-1983.

silah satışlarının büyüklüğü ile bu küçük Körfez ülkelerinin ihtiyaç ve kapasiteleri arasında önemli bir orantısızlık mevcuttur. İngiltere çoğu zaman tehdidin tanımlayıcısı ve güvenlik ihtiyacının belirleyicisi durumunda olmuştur. Bunun en net görüldüğü örneklerden biri enerji güvenliği üzerinden Körfez Arap ülkelerinin güvenliğini tanımlayan İngiltere'nin, bu ülkelerin İsrail tehdidi ve Filistin meselesi konusundaki kaygılarını bölgesel tehdit kapsamında değerlendirmemesidir. Meseleyi önemsemesinin tek nedeni bu ülkelerin tepkilerinin ilişkileri bozarak, çıkarlarına zarar vermesi endişesidir.<sup>58</sup>

## Çok Boyutlu Ekonomik Hâkimiyet

### Ayrıcalıklı İngiliz Firmaları

Sömürgeci ülkelerin bağımsızlık kazanan eski sömürgeleri üzerinde en fazla hâkimiyet gözettikleri alan ekonomi olmuştur. Fanon, mali çıkarların ılımlı milliyetçi siyasi partiler ve sömürgeci ortak arasında sömürgeci lehine bir uzlaşma yarattığını söylemektedir.<sup>59</sup> Nitekim İngiltere'nin Körfez ülkelerindeki yönetici sınıf ile danışmanlar ve diplomatlar üzerinden sürdürdüğü yakın ilişkisi avantajlı ekonomik anlaşmalar sağlamıştır. Bu noktada İngiliz özel sektörü ile bürokrasiden siyasetçilere tüm devlet kademeleri arasında önemli ölçüde bir koordinasyon söz konusudur.<sup>60</sup>

Petrol gelirlerinde yaşanan patlama ile 1970'li yılların ortaları itibari ile kârlı ve cazip hale gelen Körfez pazarı, Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin, ABD'nin ve Japonya'nın rekabet alanına dönüşmüştür.<sup>61</sup> Ancak bu rekabetin sonuçları alana yansımamış, kolonyal dönemde bölgede tekel haline gelen İngiliz firmaları, Körfez pazarındaki mevcut konumlarını sürdürmüşler<sup>62</sup> ve çok sayıda önemli ihaleyi rakiplerinin aleyhine kazanmışlardır.<sup>63</sup> Bu dönemde silah sanayi başta olmak üzere sürekli yükselme eğiliminde<sup>64</sup> olan İngiliz ihracatının yaklaşık %50'si Körfez bölgesine yapılmaktadır.<sup>65</sup> Avantajlı konumu ile 1971-1991 döneminde İngiltere bu ülkelere ihracatında Fransa'yı ve ABD'yi geride bırakmıştır.<sup>66</sup> Bu dönemde Körfez Arap ülkelerinin artan petrol gelirleri ile beraber büyük modernleşme ve kalkınma projeleri başlatması İngiliz ticareti açısından büyük fırsatlar sunmuş, ancak bu yatırımlar aynı şekilde bu ülkelerin kalkınmasına yansımamıştır. Nitekim Nkrumah, kapitalizm vasıtasıyla az gelişmiş ülkelere yapılan ticaret ve yatırımların o ülkelerin kalkınması amacıyla değil, bağımlılık kurmak yani sömürü amacıyla yapıldığına dikkat çekmektedir.<sup>67</sup>

58 The Attitude of Bahrain to Arab-Israel Dispute, FCO 93/543

59 Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, s. 71.

60 Hollis, *From Force*, s. 238-242.

61 Nonneman, "Constants and Variations", s. 41-44.

62 Saif Mohammed Obaid Bin-Abood, *Britain's Withdrawal from the Gulf: with Particular Reference to the Emirates*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Durham Üniversitesi, 1992, s. 218-234.

63 FCO 8/5391, 1984.

64 *Overseas Trade Statistics of the United Kingdom*, UK Government, Department of Trade and Industry, London H.M.S.O (1965-1975).

65 1977-1981 verilerine göre hesaplanmıştır. Veriler için bkz, Bin-Abood, *Britain's Withdrawal*, s. 223

66 UK-UAE Joint Committee FCO 8/2665, 1976; Annual Review of the UAE 1975, 1976; FCO 8/2659 1978, 1979 FCO 8/3319; Qatar Year Book 1978-79, s. 202'den Tablo 87: Imports from Major Exporting Countries.

67 Nkrumah, *Neo-colonialism*, s. x.

## **Petrol Ekonomisinde Korunan Hâkimiyet**

Petrol, bağımsızlığın ardından bu ülkelerin ekonomik olarak güçlenmesini ve peşi sıra siyasi ve askeri anlamda bağımsızlığını mümkün kılacak bir kaynakken, İngiltere'nin bu temel kaynak üzerindeki ticari hâkimiyeti sürdürmesi ekonomik sömürünün devamına neden olmuştur. Robert Young'ın da belirttiği gibi bu ülkeler kaynakların sahipleri olsalar da uluslararası finans ve ticaret üzerinden kapitalist sisteme bağlanmış oldukları ve bu ürünlerin pazarları Londra ve New York'tan yönetildiği için kolonyalizm sonrası eski sömürgeciye bağımlılık devam etmiş, hatta artmıştır.<sup>68</sup> Bu durumun en büyük nedenlerinden biri de bu ülkelerdeki yönetici sınıfın kişisel ekonomik çıkarlarıdır. Nkrumah, Neo-kolonyal evrede yönetici sınıfın kendi çıkarları için uluslararası sermayenin ihtiyaçları ile uyumlu hareket ettiğini söylemektedir.<sup>69</sup>

Bu dönemde petrol ihtiyacının yaklaşık yarısını bölgeden karşılayan İngiltere,<sup>70</sup> 'ayrıcılık müşteri' statüsü sayesinde petrolü ucuza almıştır. 1973 petrol krizi sırasında dahi Kuveyt en özel müşteri olarak gördüğü İngiltere'ye en iyi fiyat politikası uygulamıştır.<sup>71</sup> İngiltere çekilme sonrasında sadece Körfez petrol tedarikinde değil, petrol üretimi ve ihracatında da konumunu büyük ölçüde korumuştur. İngiliz petrol şirketi BP ve İngiltere-Hollanda ortaklı Shell çekilme sonrasında yenilenen sözleşmeler ile Körfez ülkelerinin petrol şirketlerindeki ortaklıklarını sürdürmüşlerdir.<sup>72</sup> 1976'da başlayan Körfez ülkelerinin petrol şirketlerini millileştirme girişimleri ile İngiliz şirketlerinin ana ortak konumu Katar ve Bahreyn'de sadece kısmi kayba uğramıştır. Kuveyt'te anlaşma üzerinde İngiliz ortaklığı tamamen sona ermişse de millileştirme sonrasında Shell servis anlaşması kapsamında *off-shore*<sup>73</sup> petrol sanayisinin yönetimini sürdürürken, BP de *on-shore* servis konsorsiyumunun en büyük ortağı olmuştur.<sup>74</sup> Millileştirme İngiliz şirketlerinin Körfez ülkelerinin petrol sanayilerindeki etkin konumunu çok fazla değiştirmemiştir. Ortadoğu'daki en büyük beşinci petrol üreticisi olan Abu Dabi'de<sup>75</sup> ise millileştirme yapılmadığından İngiltere eski konumunu tamamen korumuştur.

## **Körfezin Finans Merkezi: The City of London**

Çekilme sonrası Körfez'deki petrol sermayesi ile İngiliz finans sektörü arasında kolonyal dönemde kurulan bağlar üç ana finans alanı üzerinden devam etmiştir: İngiliz para birimi Sterlin, Körfez varlık fonları ve İngiliz bankacılığı. İngiltere'nin Körfez petrol sermayesi üzerindeki hâkimiyeti bu dönemde artarken, genel itibarı ile bu sermayenin kontrol ve tasarrufu İngiltere'nin finans merkezi olan *the City of London* sistemi çerçevesinde sürdürülmüştür.<sup>76</sup>

Sterlin hegemonyası, özellikle çekilme sonrası ilk on yıl varlığını sürdürmüştür. İngiltere, Körfez ülkeleri ile yaptığı 'Sterlin Anlaşmaları' çerçevesinde petrol gelirlerinin önemli bir oranının Sterlin

68 Robert J.C. Young, *Post-colonialism: A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2003, s. 45.

69 Nkrumah, *Neo-colonialism*, s. ix.

70 FCO 8/3291, 25 June 1979.

71 Kuwait Annual Review for 1974, FCO 8/2440, 1975.

72 FCO 8/1965, 1972.

73 *Offshore* yabancı banka, işletme, yatırım ve ipotekleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Burada vergi kolaylığı, gizlilik vb. avantajlar nedeniyle tercih edilen finans kuruluşunun bulunduğu ülke ile mudilerin ikamet ettikleri ülke birbirinden farklıdır. *Onshore* ise ülke içi finansal faaliyetler ve yerleşik vergi mükellefleri için kullanılmaktadır.

74 Planning Paper on the Gulf, FCO 8/5391, 1984.

75 Energy Matters in UAE, FCO 96/699, 1977.

76 FCO 8/5391, 1984.

hesaplarına yatırılarak işlem görmesini sağlamıştır.<sup>77</sup> Anlaşmalar çerçevesinde, Kuveyt, petrol gelirlerinin %50'sini Sterlin olarak tahsil edip, Sterlin hesabında tutmaya devam ederken; Abu Dabi de petrol gelirlerinin %33'ünü Sterlin olarak tahsil ve rezerv etmiştir.<sup>78</sup> Bu ülkeler, dönemin kazandıran kurunun Amerikan doları olması nedeniyle finansal olarak zarar görmelerine rağmen anlaşmalara bağlı kalmışlardır. Bütün bunlar o dönemde ekonomik krizle mücadele eden İngiliz ekonomisi için özellikle Sterlin dengesinin sağlanması konusunda ciddi katkılar sağlamıştır. Dezavantajlı bu duruma karşın BAE yetkililerinin 1974'te Sterlin'le olan bağları "tamamen tarihsel" olarak açıklamaları<sup>79</sup> kolonyalizm zihinsel izlerine işaret etmektedir.

Petrol sermayesine dayalı ilişkilerin diğer ayağını oluşturan Körfez Arap ülkelerinin Ulusal Varlık Fonlarının (UVF)<sup>80</sup> hacmi petrol fiyatlarındaki patlama ile 1970'lerde muazzam oranlarda yükselmiştir. Kolonyal dönemde İngiltere tarafından kurumsallaştırılıp yönetilmiş olan UVF'lerin İngiliz ekonomisine aktarılmasında İngiliz yönetici ve danışmanlar önemli rol oynamışlardır.<sup>81</sup> Örnek olarak İngiliz girişi ile 1967'de Abu Dabi'nin yatırım fonlarının yönetimi için Londra merkezli Abu Dabi Yatırım Kurulu kurulmuş,<sup>82</sup> çekilme sonrası yatırım fonları tamamen İngiliz danışmanlarca yönetilmiştir. Bu ülkenin Para Kurulu başında 1977'ye kadar bir İngiliz bankacı bulunmuş<sup>83</sup> ve 1970'te Abu Dabi Finans Direktörlüğü'ne atanan İngiliz John Butler 1983'e kadar bu pozisyonda kalmıştır. Danışmanların ve yöneticilerin etkisi ile yatırımların büyük bir kısmı İngiliz firmalarına ve bankalarına, devlet tahvillerine, Londra borsasına yapılmıştır.<sup>84</sup> Benzer şekilde 1953'te İngiltere tarafından kurulan Kuveyt Yatırım Kurulu bağımsızlık sonrası yatırımlarını ağırlıklı olarak İngiliz varlıklarına yapmaya devam etmiştir.<sup>85</sup> En ses getiren yatırımlarından biri 1986'da BP'nin yaklaşık %21'ini satın alması olmuştur.<sup>86</sup> Nispeten çok daha küçük hacimli olmakla birlikte 1975'te Londra'da açılan Katar Yatırım Ofisi portföy hesaplarını Sterlinde tutarak İngiliz ekonomisine yaklaşık 200 milyon dolar değerinde yatırım potansiyeli sunmuştur.<sup>87</sup> Ayrıca BAE'nin ikinci finans gücü olan Dubai, petrolden ziyade ticari ve finans kaynaklı sermayesi ile kurduğu varlık fonu yatırımlarını İngiltere merkezli olarak yönetmiştir.<sup>88</sup> Varlık fonlarının dışında Körfez Arap ülkelerinin petrol zenginliğini elinde tutan El-Maktum ailesi gibi yönetici aileleri ve elitleri yüksek hacimli bireysel yatırımlarını ağırlıklı olarak İngiliz gayrimenkul sektöründe değerlendirmişlerdir.<sup>89</sup>

Çekilme sonrası İngiltere, bankacılık sektöründe de Körfez Arap ülkelerindeki hâkim konumunu korumuştur. Kolonyal dönemde bu ülkelerde tekel kuran *British Bank of the Middle East* (BBME) bu konumunu bağımsızlık sonrasında da sürdürmüştür. 1970'lerin ortalarından itibaren Körfez'de yaşanan hızlı ekonomik büyümenin sonucu olarak BBME büyük bir sermaye birikimine ulaşmış ve

77 M.E.F.I.S. Survey 1974 in FCO 59/1262.

78 Bin-Abood, *Britain's Withdrawal*, s. 235.

79 M.E.F.I.S. Survey 1974, FCO 59/1261.

80 Döviz ve kamu varlıklarının devredilmesi yoluyla finanse edilen devlete ait özel amaçlı yatırım fonları. Bkz. Yavuz Yayla, "Ulusal Varlık Fonları: Süreklileşme ve Yaygınlaşma," *Fiscaoeconomia*, Cilt 3, No.1, s. 115-133.

81 Sara Bazoobandi, *Political Economy of the Gulf Sovereign Wealth Funds: A Case Study of Iran, Kuwait, Saudi Arabia and United Arab Emirates*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Exeter Üniversitesi, 2011, s. 19-22.

82 Bin Abood, *Britain's Withdrawal*, s. 125-127.

83 FCO 8/2888- 3319, 96/699, Annual Review of the UAE 1976-1978.

84 Bin Abood, *Britain's Withdrawal*, s. 234-235.

85 FCO 59/1138, 1974.

86 Bazoobandi, *Political Economy*, s. 85.

87 Qatar Annual Review for 1975, FCO 8/2770, 1976.

88 Bin-Abood, *Britain's Withdrawal*, s. 236.

89 *Ibid*, Bahrain Country Assessment Paper, FCO 8/3306, 1979, UK-Qatar Joint Committee, FCO 8/3223, 1978.

kârı çok büyük oranda artmıştır.<sup>90</sup> Kuveyt 1970'te bankanın tamamını satın alarak millileştirip adını *The Bank of Kuwait and the Middle East* olarak değiştirdiyse de, 5 yıllık yönetim sözleşmesi imzalayarak mevcut İngiliz müdürü ile bankanın yönetimini 1976'ya kadar sürdürmüştür.<sup>91</sup> BBME ve Körfez'deki çok sayıdaki diğer İngiliz bankasına ilaveten, 1970'lerin ortalarında Bahreyn'de kurulan *off-shore* bankacılığı İngiliz bankalarına yüksek kârlı ve avantajlı bir iş hacmi sağlamıştır.<sup>92</sup>

Körfez sermayesinin bankacılık sistemi içinde İngiliz ekonomisine aktarılmasının diğer bir boyutunu İngiltere'deki Körfez menşeli Arap bankaları teşkil etmektedir. 1983 yılında New York'ta 19, Paris'te 39 olan Arap bankası sayısının Londra'da 60'ı bulmuş olması, *the City of London*'ın Körfez petrol sermayesi üzerinde devam eden merkezi ve belirleyici konumunu ortaya koymaktadır.<sup>93</sup>

## Sürdürülen Kültürel Hegemonya

İngiltere'nin çekilme sonrasında bölgede hâkimiyetini nasıl devam ettirdiğini siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler tek başına açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Körfez'deki İngiliz kolonyal bağlarının post-kolonyal formlara dönüştürülmesinde önceki bölümlerde ele alınan ilişkilerin üstüne bina edildiği en temel alan kültür olmuştur. Bu noktada, eleştirel okuldaki 'hegemonya' kavramı Post-kolonyal teoride neo-kolonizasyon döneminde devam eden hegemonik pozisyon ve ilişkilerin açıklanmasında geniş bir kavramsal çerçeve sağlamaktadır. Edward Said, hegemonyayı nüfuz ve yayılma alanı çok daha geniş olan kültür kavramının bir parçası olarak ele almaktadır. Said'e göre karşı taraf üzerinde baskın ve etkin olan her türlü fikir, düşünce, kurum vs. hegemonyayı tanımlamaktadır ki aslında Batı hegemonyası siyaseti de kapsayan bu kültür alanı içinde oluşmuştur.<sup>94</sup>

İngiltere'nin bölgede askeri hâkimiyetinin son bulmasına rağmen nüfuzunu korumasını sağlayan en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza bölge ile kurduğu kültürel bağlar çıkmaktadır. Fanon, sömürge burjuvazisinin sömürge ülkelerdeki egemenliğini korumasının olanaksız olduğunu kavradığında, kültür, değerler, teknikler gibi alanlarda cephe gerisi bir mücadele sürdürmeye karar verdiğini söyler.<sup>95</sup> Bu noktada sürekliliğin sağlanması açısından İngilizcenin ayrıcalıklı bir yeri vardır. Bölgede 150 yıl süren İngiliz varlığı sonucu İngilizce Körfez toplumlarının kullandığı bir dil haline gelmiştir.<sup>96</sup> Bu dönemde İngiliz dilinin ve kültürünün yayılmasını desteklemek İngiltere'nin Körfez Arap devletlerine karşı dış politikasında ulusal hedef olarak belirlenmiştir.<sup>97</sup> İngiltere'nin BAE Büyükelçisi 1978 tarihli raporunda İngiliz dilinin ve kültürel bağlarının uzun vadede bölgedeki en değerli mal varlıkları olduğunu söylemektedir.<sup>98</sup>

Kültürel hegemonyanın devam ettirilmesinde en önemli unsurlardan bir diğeri ise eğitim olmuştur. İngiltere eğitim faaliyetlerini, Körfez ülkelerindeki İngiliz okulları ve Körfez ülkelerinden

90 Geoffrey Jones, *Banking and Oil the History of the British Bank of the Middle East*, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, s. 263-271.

91 Bin-Abood, *Britain's Withdrawal*, s. 269.

92 British Ambassador in Bahrain to Department of Trade, 26 January 1982, Banking in the Gulf FCO 8/4304.

93 Hollis, *From Force*, s. 230.

94 Said, *Orientalism*, s. 7-14

95 Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, s. 50.

96 UAE Annual Review for 1978, FCO 8/3319, 1979.

97 The Gulf to 1990, Planning Paper on the Gulf, 1984 FCO 8/5391.

98 UAE Annual Review for 1978, FCO 8/3319, 1979.

gelen öğrencilerin İngiltere'deki üniversitelerde yükseköğrenim görmesi olmak üzere iki ayak üzerinden yürütmüştür. Bu dönemde Körfez ülkelerinde çok sayıda ilk ve orta öğretim düzeyinde İngiliz okulu açılmış,<sup>99</sup> İngiltere'nin Cambridge, Durham gibi saygın üniversiteleri Körfez ülkelerinden öğrenci çekmek için çeşitli programlar geliştirmişlerdir.<sup>100</sup> Bu öğrencilerinin yükseköğrenim gördüğü kurumların başında *Sandhurst* Kraliyet Askeri Akademisi gelmektedir. Körfez liderlerinin ve aile üyelerinin çoğu burada eğitim görmüşlerdir.<sup>101</sup> Katar Emiri Tamim bin Hamad, Bahreyn Kralı Hamad bin İsa El-Halife, BAE Veliht Prensi Muhammed bin Zayed ve Umman Sultanı Kâbus bu isimler arasındadır.

Körfez ülkelerinde kültürel hâkimiyetin korunmasında ve geliştirilmesinde bu ülkelerdeki İngiliz Kültür Merkezleri (*British Council*) tarafından yürütülen kültür ve sanat aktiviteleri ile BBC Arapça'nın yayınları önemli rol üstlenmiştir. 1980 tarihli bir politika belgesinde İngiliz Kültür Merkezlerinin ve BBC'nin bölgedeki amacı "İngiltere'yi Arap dünyasını bilhassa anlayabilen, modern, nüfuz sahibi bir devlet olarak sunmak" olarak özetlenmektedir.<sup>102</sup> Bu kurumların Körfez'de etkinliğini artırarak çalışmalarını bir devlet politikası olarak önemle takip edilmiştir.<sup>103</sup> Bahreyn'deki İngiliz büyükelçisi 1979'da bir raporunda BBC Arapça radyosunun ülkede yaygınlıkla dinlendiğini özellikle vurgulamaktadır.<sup>104</sup> Bu kurumlara yüklenen misyonun büyüklüğü kendilerine ayrılan kaynaklara da yansımıştır. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın Kasım 1973 tarihli bir raporunda "İngiliz gücü geride kalmış olabilir fakat buna mukabil İngiliz Kültür Merkezleri oldukça yaygınlaşmıştır. Oldukça etkileyici bir çaba sarf edilmiştir. Körfez'de yılda 300.000£ üzerinde harcama yapıyoruz ve merkezlerimizde çalışanlarımızın sayısını iki katına çıkardık"<sup>105</sup> bilgisine yer verilmektedir.

Çekilme sonrası her alanda İngiliz varlığının yoğunlukla artmasına paralel olarak Körfez ülkelerinde yaşayan İngiliz nüfusu azalmak bir yana artmıştır. Hollis, Körfez ülkelerinde çalışan çok sayıda İngiliz uzman, danışman ve profesyonelin varlığına dayalı olarak kurulan kültürel ve kişisel bağların 1985'te hiç olmadığı kadar yoğunlaştığına işaret etmektedir.<sup>106</sup> İngiltere'nin kültürel nüfuzu ekonomik ve siyasi ilişkileri ilerletirken, bu ilişkiler kültürel bağları güçlendirerek kırılması güç bir kısır döngü yaratmıştır.

## Sonuç

İngiltere'nin çekilme sonrasında Körfez Arap ülkeleri ile kurduğu ilişkilerin ilk 20 senesi kolonyalizmin nasıl yeni bir forma bürünerek devam ettirildiğini siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel anlamda ortaya koymaktadır. Bu ilişkilerin yeni bir sömürü biçimi olarak sürdürülmesinde bağımsızlık sonrası dönemde Körfez Arap ülkelerindeki yönetimlerde, finans kurumlarında ve ordu içerisinde kendilerine elçi, yönetici, danışman, uzman, eğitimci, teknisyen gibi yeni sıfatlarla yer bulan eski İngiliz kolonyal memurların etkisi büyüktür. Varlıkları bile kolonyal hafızayı canlı tutmaya yeten bu kişiler, sahip

99 İngiliz okulları için bkz. <https://www.edarabia.com/schools/british/> (Erişim Tarihi 22 Ekim 2017).

100 Middle East Funds for the British Universities, FCO 8/3874, 1981.

101 Onley, *Britain and the Gulf Sheikdoms*, s. 25.

102 Planning Paper on the Gulf, FCO 8/5391, 1984.

103 Inspection Report for Qatar, FCO 95/1793, 1974.

104 Bahrain Assessment Paper, FCO 8/3306, 1979.

105 Information Work in the Persian Gulf, FCO 26/1415, 1973.

106 Hollis, *From Force*, s. 252.

oldukları tecrübe ve korudukları yakın ilişkiler üzerinden İngiliz nüfuzunu sürdürmede önemli rol oynamışlardır.

İngiltere'nin kolonyal konumunu korumasına zemin oluşturan diğer bir önemli faktör ise bu ülkelerin zihninde kendini sömürgeci değil, "dost" olarak ve sömürge sürecini "uzun geçmişe dayanan derin ilişkiler" olarak inşa etmeyi başarmış olmasıdır. Bunun en önemli çıktılarından biri İngiltere'nin güvenlikten, ekonomiye ve kalkınmaya kadar farklı alanlarda bu ülkeler için bel bağladıkları bir ortağa dönüşmesidir. Ancak örnekler göstermektedir ki bu ortaklık, İngiltere'nin çıkarlarını önceleyen ve çoğu zaman bu ülkelerin kayıplarına yol açan eşitsiz bir ilişki formudur. Bu süreçte, Körfez Arap Ülkeleri her alanda yoğun şekilde İngiltere'nin yönlendirmesine tabi olmaya devam etmiş, gerek siyasi, gerek ekonomik gerekse askeri anlamda küçük bir devletin kendisini güçlendirmesini sağlayacak rekabetçi ortamın avantajlarından faydalanamamışlardır. Bu ülkelerin ekonomilerinin temel dayanağı olan petrolün çıkarılmasından, işlenmesine ve piyasalara arzına kadar olan süreçte İngiliz hâkimiyeti bağımsızlık sonrasında da devam etmiştir. Hatta petrol gelirlerinin İngiliz ekonomisine aktarılması süreci ile çok daha etkin hale gelmiştir. Kolonyal dönemde İngiliz ekonomisi üzerinden küresel kapitalist sisteme bağlanan bu ülkeler, ekonomik anlamda bağımsızlık kazanamamışlardır. Bundan dolayı, petrol üretiminin millileştirmesi yönündeki çabalar sonuçları itibari ile şekli olmaktan öteye gidememiştir.

İngiltere'nin sahip olduğu ayrıcalıklı konumu yeni dönemde korumasında en büyük dayanağı ise yürüttüğü kültürel faaliyetler olmuştur. BBC'den İngiliz Kültür Merkezlerine, bölgedeki İngiliz okullarından, yönetici sınıfın İngiltere'de eğitim görmesini sağlayacak üniversite programlarına kadar tüm çabaların tek hedefi İngiltere'nin bu ülkelerin hafızasındaki imajını tazelemektir. Bu imaj bölgeyi sömüren değil, bölgeyi anlayan demokratik, gelişmiş, gıpta edilen, güvenilir bir dost imajıdır. Zihinlerdeki bu imaj İngiltere'nin bölgedeki varlığının sorgulaması bir yana ilişkilerin gelişerek devam etmesinin teminatı niteliğindedir. Nitekim yapılan kârlı anlaşmalara, İngiltere'nin devam eden nüfuzuna ve sürdürülen yakın ilişkilere bakarak kültürel çabaların netice verdiğini söylemek mümkündür. Zihinlerde bağımsızlığın kazanılamaması, bağımsızlık sonrası Körfez Arap ülkelerini eski hamileri olan İngiltere ile yeni bir kolonyal ilişki biçimi içine sokmuştur. Başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte ilişkilerin bu yapısı, özellikle ekonomi ve güvenlik boyutları ile izleyen yıllarda da korunmuştur.